
Teleszky István öröklési jogi törvénytervezete, különös figyelemmel a törvényes öröklés rendezésére

Makács Adrienn*

Magyarországon az osztrák-magyar kiegyezést követően a kormányzás elérkezettnek látta az időt egy általános polgári jogi kódex létrehozására, amelynek keretében 1873-ban Pauler Tivadar igazságügyi miniszter felkérte Teleszky István igazságügy-minisztériumi államtitkárt a jövőbeli magyar magánjogi törvénykönyv öröklési jogi tervezetének elkészítésére. Teleszky művét az európai jogfejlődési iránynak megfelelően, magas színvonalon készítette el, amely azonban széleskörű támogatottsága ellenére sosem lépett hatályba.

Kulcsszavak: jogtörténet, öröklés, kötelesrész, polgári törvénykönyv

István Teleszky's draft law of the inheritance law, with special reference to the settlement of legal succession

In Hungary, following the Austro-Hungarian Compromise the government saw the time coming for creating a general civil code, within the framework of which in 1873, Pauler Tivadar Minister of Justice asked Teleszky István state secretary of the Ministry of Justice, to prepare the draft law of the inheritance law of the future Hungarian private law code. Teleszky prepared his work in accordance with the direction of the European legal development on high quality, which, though widely supported, never did enter force.

Keywords: law history, inheritance, reserved portion, Civil Code.

DOI: 10.32980/MJSz.2021.1.943

1. A törvénytervezet bemutatása

Teleszky elkészült munkája 1880-tól részenként jelent meg a Jogtudományi közlöny hasábjain, utolsóként a kötelesrészről szóló tervezete 1882-ben.² Teleszky a kötelesrész intézményét mindenre kiterjedő részletességgel, a modern jogfejlődés szintjén szabályozta így például leszögezte a jogintézményről szóló fejezet első passzusaként (70.§), hogy a kötelesrészt az örökhagyó a törvényben felsorolt kitagadási magatartásokon kívül az arra jogosulttól el nem vonhatja, azt meg nem csonkíthatja, valamint a kötelesrészi igény az örökhagyó halálától számított három év alatt évül el (89.§). Teleszky már a kötelesrésznek az örökhagyó életében tett

* Közjegyzőhelyettes, PhD-hallgató, Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Polgári Jogi Intézeti Tanszék.

¹ *Az örökjog alapelvei. A Magyar Polgári Törvénykönyv tervezetében.* A Magyar Jogászegyletnek 1882. november 11.- december 4. tartott teljes-üléseiben folytatott vita. Franklin, Budapest, 1883, 32.

² A köteles-rész iránti törvénytervezet. Teleszky Istvántól. *Jogtudományi közlöny*, 1882, 27, 210-213.

ajándékozásaival szembeni védelmére is gondolt: a törvénytervezetében meghatározott alanyi kör követelhetette, hogy kötelesrészük mértéke az örökhagyó általi ajándékozás előtti vagyontömegeből állapíttassék meg (73.§). Visszamenőleges időintervallumot az érintett ajándékozási jogügyletek kapcsán nem állapított meg Teleszky, amely nem volt szerencsés, mert alanyként elsődlegesen az ajándékozáskor már életben lévő kötelesrészre jogosult leszármazókat valamint azok leszármazóit jelölte meg, hiányukban – amelyre a „végre” kifejezés utal - az ajándékozáskor fennállott házasságból született gyermekeket és ezek leszármazóit, így a kötelesrészre jogosítottaknak biztosított ezen igény hosszú évtizedekre, akár ötven, hatvan évre is visszanyúlhatott az örökhagyó halálától, amely igazságtalannak tűnik.

A törvényes öröklést Teleszky más, fejlett európai országok jogkódexeihez hasonlóan rendelte szabályozni. A tervezet szerint az örökhagyó után elsősorban leszármazói örököltek egyenlő arányban a helyettesítés elve alapján (19-20.§§),³ leszármazók hiányában az örökhagyó szülei egymás közt fele-fele részben szintén a képviselő elve szerint (21-22.§§). Nagyszülők és azok leszármazói nemléte vagy kiesése esetében az örökhagyó távolabbi felmenői voltak a tervezet szerint az öröklésre hivatottak, de az ükszüelőknél távolabbi felmenőktől származó oldalrokonok már nem bírtak öröklési joggal (28-30.§§).⁴

Teleszky tervezetében a leszármazók esetében jelentősége volt annak, hogy a gyermek törvényes és érvényes házasságból született-e, örökbe fogadták-e, törvényesítették-e vagy törvénytelen volt. A törvényes házasságból született gyermekek, az utólagos vagy királyi leirat által törvényesített gyermekek valamint az örökbefogadott gyermekek mindkét szülőjük után örököltek, törvénytelen gyermekek ellenben főszabály szerint csak az anyjuk után (13-17.§§). Figyelemreméltó és addigi hazai példa nélküli a tervezetnek azon rendelkezése, amely a törvénytelen gyermekek részére rendkívüli öröklési lehetőséget biztosított volna az örökhagyó atya hagyatékában (38-48.§§). Amennyiben ugyanis az örökhagyó atya után sem törvényes leszármazó, sem szülő, sem túlélő házastárs nem maradt, úgy a többi örökös az örökhagyó házasságon kívül született gyermeke is örökölt volna – vagy más örökös nem léte esetében a teljes hagyatékot kapta volna meg - annak feltételével, hogy őt az örökhagyó közokiratba vagy írásbeli magánokiratba foglalt nyilatkozatával gyermekének ismerte el vagy a születési lajstromban az örökhagyó szerepelt a gyermek atyjaként. A házasságon kívül születettek tehát nem bírtak a tervezet szerint abszolút öröklési joggal atyjuk után, így valószínűleg nem sok esetben jutottak volna örökséghez, de a rendelkezés mégis jelentős előrelépés lett volna a törvénytelen gyermekek jogállásában az addigiakhoz képest. Megjegyzendő, hogy az Optk. Magyarországon hatályban volt éveit alatt az anyai szerzett vagyonban a házasságon kívül született gyermekeknek a törvényes gyermekkel egyenlő módon biztosított öröklést (754.§), de ezen szabály az ITSZ bevezetésével kikerült a magyar jogéletről.

³ Öröklési jog. [A törvénytervezet szövege. 1. r.]. *Jogtudományi közlöny*, 1880, 41, 280.

⁴ Öröklési jog. [A törvénytervezet szövege. 2. r.]. *Jogtudományi közlöny*, 1880, 42, 283-284.

Az örökgyógy túlélő házastársának öröklési szabályait külön fejezetben és meglehetősen nagyvonalúan rendezte Teleszky:⁵ gyermekek léte mellett egy gyermekrészt biztosított volna állagként az özvegynek – de legfeljebb a hagyaték egynegyedét - valamint az örökgyógyóval közös gyermekek örökrészen holtig tartó haszonélvezeti jogot. Gyermekek hiányában az özvegy öröklése akként alakult, hogy szülők léte mellett a hagyaték harmadrészét kapta volna állagként, míg nagyszülők vagy ezek leszármazói mellett a hagyaték felét (31-33.§§). Az özvegy örökbefogadott gyermek léte mellett a hagyaték felét örökölte volna állagként a tervezet szerint és egyedül a teljes hagyatékot, ha már senki nem maradt az örökgyógyó utáni öröklési sorban. Kiemelte Teleszky, hogy a jogerős bírósági határozattal különválasztott házaspár egymás után nem örökölnék (37.§), tehát az életközösség megszakadása még nem lett volna öröklési akadály.

Kötelesrészt Teleszky az örökgyógyó törvényes örökösei közül a leszármazóinak, felmenőinek valamint túlélő házastársának biztosított (70.§) volna, leszármazók esetében amennyiben az örökgyógyó férfi volt, úgy csak törvényes és törvényesített gyermekei voltak jogosultak kötelesrésze, míg női örökgyógyók esetén azok törvénytelen gyermekei is, utóbbiak azzal, hogy anyjuk felmenői után már nem járt számukra kötelesrész. Leszármazók esetében a kötelesrész mértékét örökrészüik felében (90.§), szülők esetében egyharmadában (98.§) határozta meg a tervezet. Az örökgyógyó túlélő házastársának kötelesrésze a jutójának fele volt, míg ha a teljes hagyatékot egyedül örökölte volna, úgy kötelesrésze egyharmada a neki járó hagyatéki résznek. Fontos újítás tehát a törvénytelen gyermekek öröklése mellett az is, hogy elsőként jelent volna meg a magyar szabályozásban a házastárs kötelesrésze jogosultsága. Teleszky javaslata a korabeli polgári jogi kódexekhez hasonlóan már különböztetett érdemtelenégi és kitagadási okok között, amelyekhez számos büntetőjogi kategóriába eső magatartást sorolt. Teleszky szerint⁶ azért indokolt a megkülönböztetés, mert ugyan jogunk korábban csak a kitagadás eseteit ismerte, ám vannak olyan esetek, amelyek kiemelt társadalomellenességük folytán súlyosabb beszámítás alá esnek más cselekményektől, így indokolt ezek kiemelése és ipso iure öröklési akadályá minősítése. Az előbbi állítással egyet lehet érteni, mert a Tripartitum is az örökgyógyó kezébe helyezte a döntést, hogy kirekeszti-e leszármazóját, miután az életére tört.

2. Az öröklési jogi törvényjavaslat

Teleszky tervezetének első nyilvános, a Magyar Jogászegyletben 1882. november 11-től kezdődően december 4-ig tartott üléseken lezajlott megvitatását követően a tervezetet szakbizottság vette bírálata alá, majd az átdolgozott művet 1887. január

⁵ III. FEJEZET. A házastársak örökösödése. Öröklési jog. [A törvénytervezet szövege. 2. r.] ... 284.

⁶ Teleszky István: Indokolás az általános magyar magánjogi törvénykönyv tervezetének az öröklési jogot tárgyazó ötödik részéhez. *Jogtudományi közlöny*, 1880, 44, 302.

8. napján keltezett,⁷ Teleszky indoklásával⁸ és szakaszonkénti kommentárral ellátva Fabiny Teofil akkori igazságügyminiszter törvényjavaslatként beterjesztette a képviselőházba. Ezzel tehát Teleszky István öröklési jogi tervezete a megalkotandó polgári törvénykönyv hivatalos öröklési jogi törvényjavaslatává vált.

Az indoklás kifejtette, hogy habár a polgári törvénykönyv egységes és teljes megalkotásának kétségtelen előnyei lennének, mindazonáltal az adott körülmények közepette az öröklési jog kodifikálása elsődleges fontosságú, mert a magánjog részei közül éppen az öröklési jog az, ahol a „szabatos jogszabályozáson nyugvó jogbiztonság úgy az egyeseknek és a családoknak magánérdekéből, mint a közérdekből a legkívánatosabb”.⁹ Teleszky indoklásában kifejtette, hogy az öröklési jognak a polgári törvénykönyv többi részével - kiemelten a családjoggal - való összefüggésének érve nem bír nyomóerővel, hogy ellensúlyozni legyen képes azon előnyöket, amelyek az öröklési jog fontos területének előzetes megalkotásából és törvényerőre emeléséből erednének, mert a két jogterület közti konnexitás nem olyan szoros,¹⁰ hogy az éppen hatályban lévő családjogi szabályokkal az új öröklési jogi törvényt ne lehetne külön jogszabály keretében, átmeneti szabályozással összekapcsolni. Teleszky szerint fentiek mellett az öröklési jog előzetes szabályozásával a magánjog többi részének elkészülte is hamarabb lenne elérhető, mert befejezésre sarkallná azokat.

A szakbizottsági átdolgozás nem érintette a leszármazók és a szülők törvényes öröklésének szabályozását valamint kötelesrészük mértékét, azonban az örökhagyó túlélő házastársának öröklési rendszerét lényegesen átszabta. Az átdolgozott törvényjavaslat szerint ugyanis az örökhagyó túlélő házastársa leszármazók léte esetén már csupán haszonélvezetet örökölt volna a Teleszky által eredetileg megállapított állagrészen és a közszerzeményen felüli vagyon neki járó hányadán, míg állagot leszármazók léte esetén csak akkor kapott volna, ha az örökhagyónak kizárólag örökbefogadott gyermekei – vagy azok leszármazói – voltak, ekkor az özvegy a hagyaték fele részét örökölte volna meg mellettük.¹¹ Szülők – vagy nem létük esetén leszármazóik - mellett a túlélő házastárs részére immár az örökség fele járt volna állagként, nagyszülők – illetve azok leszármazói – mellett már a hagyaték kétharmad része, míg egyedüli örökösként a teljes hagyaték öröklésére lett volna jogosult (33-37-§§).¹² Figyelemmel arra, hogy a gyakoribb öröklési jogi helyzet, a gyermekek léte melletti öröklés az átdolgozás után a házastárs örökrészeinek csökkenését eredményezte, így összességében hátrányosabb helyzetbe került az örökhagyó özvegye.

A házastárs kötelesrésze meglepően alakult volna az átdolgozás után, mert gyermekek léte mellett a teljes hagyaték egynegyedén valamint a közszerzeményen

⁷ Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett Országgyűlés nyomtatványai. *Képviselőház. - irományok.* XX. Pesti könyvnyomda, 1887, 98-313.

⁸ Már 1885-ben megjelent az indoklás a javaslatához fűzött tartalommal. Lásd: Teleszky István: Az öröklési jog indokolásának bevezető része. *Magyar igazságügy,* 1885, 24. kötet, 6.

⁹ Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett Országgyűlés nyomtatványai... 103.

¹⁰ Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett Országgyűlés nyomtatványai... 103.

¹¹ Hozzáteszi a javaslat indoklása, hogy ez a rendelkezés azért helyes, mert az örökbefogadás nem hoz létre olyan szoros kapcsolatot, mint a vérszerinti rokonság.

¹² Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett Országgyűlés nyomtatványai... 25.

felüli vagyon egynegyedén jutott volna számára haszonélvezet, míg szülők és nagyszülők – illetve ezek leszármazói – mellett örökrészének fele jelentette volna a kötelesrészt, továbbá a hagyatéki vagyon egyedüli öröklése esetén a teljes hagyaték egyharmada (95.§.).¹³ Fentiekből következően úgy is alakulhatott a házastárs öröklési jogi helyzete, hogy három vagy több gyermek léte mellett kötelesrésze és törvényes örökléssel szereshető hagyatéki jutója ugyanakkora lett volna.

Figyelemmel arra, hogy a képviselőház nem tudta befejezni a Teleszky-féle törvényjavaslat tárgyalását, így azt elenyésző átalakítást követően 1887. október 22. napján kelt, az első indoklással teljesen megegyező tartalmú indoklással és kommentárral együtt¹⁴ Fabiny Teofil igazságügyminiszter ismét benyújtotta a képviselőháznak.

A törvényes öröklés szabályai a korábbi átdolgozáshoz képest nem változtak, ahogyan a kötelesrésze vonatkozó rendelkezések sem. Ezen második törvényjavaslat tárgyalását sem sikerült befejezni, így némi tartalmi és formai frissítést követően Fabiny Teofil a harmadik, egyben utolsó Teleszky-féle törvényjavaslatot benyújtotta a képviselőház 1889. február 12. napi ülésén.¹⁵

A harmadik törvényjavaslatot a Kőrösi Sándor elnökle alatt álló képviselőházi igazságügyi bizottság dolgozta át, melynek összefoglaló jelentése a törvényjavaslatához csatolásra került.¹⁶ A bizottság a Teleszky tervezete alapján elkészült öröklési jogi törvényjavaslatot a képviselőháznak teljes egészében elfogadásra ajánlotta és indoklásában nagymértékben méltatta annak rendelkezéseit. A bizottság indoklásában kiemelte, hogy az ágiságot megtartani nem kívánatos, azt nem támogatja, mert az a családi vagyon védelmét nem szolgálja és alkalmazásával az ősiségig kellene visszamenni, ami „a hitel, a modern vagyonjog lételeme szempontjából megengedhető egyáltalán nem lehetne”,¹⁷ a legtermészetesebb és legegyszerűbb öröklési rendet, vagyis a szülőnek a testvér illetve a távolabbi oldalrokonok előtti öröklését fogadta el a bizottság, Teleszky javaslata szerint. Úgy látta a bizottság, hogy az ágiság kiiktatásával - amely a múltnak a megváltozott viszonyok között tarthatatlan maradványa - a fejlődés követelményeinek megfelelő reform létesül, valamint üdvözölte a Teleszky által szabályozásba felvenni javasolt utóöröklés intézményét, amellyel valóban megvalósulna a családi vagyon védelme, amely a nemzetnek fontos eszméje.

A harmadik törvényjavaslat a törvényes öröklés szabályait egyebekben változtatlanul hagyva a házastársak törvényes örökösödését akként másította meg, hogy egyrészt nagyon helyesen mellőzte azt a szabályt, amely szerint az örökbefogadott gyermek és a házastárs fele-fele arányban örökölné a hagyatékot,¹⁸

¹³ Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett Országgyűlés nyomtatványai... 35.

¹⁴ Az 1887. évi szeptember hó 26-ára hirdetett Országgyűlés nyomtatványai. *Képviselőház. - irományok. II. kötet*, Pesti könyvnyomda, 1887, 79-297.

¹⁵ Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény. (1894. XXXI. t. cz.). I. kötet*. Általános rész. Politzer, 1908, 16.

¹⁶ *Az 1887. évi szeptember hó 26-ára hirdetett Országgyűlés nyomtatványai*. XIV. kötet, Pesti könyvnyomda, 1889, 225-275.

¹⁷ *Az 1887. évi szeptember hó 26-ára hirdetett Országgyűlés nyomtatványai*. XIV. kötet... 228.

¹⁸ A bizottság támogatni kívánta az örökbefogadás intézményének azon vezérelvét, hogy az törvényes örökösödési kapcsolatot hoz létre a felek között.

másrészt a túlélő özvegyasszonyt előnyösebb helyzetbe hozva számára a hagyaték felén biztosított volna haszonélvezetet, míg újabb házasságkötése esetén ez a mérték egynegyedre esett volna vissza. A túlélő férjnek az igazságügyi bizottság továbbra is a hagyaték egynegyedét nyújtotta volna holtig tartó haszonélvezetül (33.§).¹⁹

A bizottság teljes mértékben támogatta Teleszkynek a kötelesrészre vonatkozó szabályozási javaslatát, a kötelesrészre jogosultak körét, de kifejtette, hogy amellett, hogy helyeselte a törvényjavaslatnak a házastársak törvényes örökösödésére vonatkozó intézkedéseit is, mégis indokoltnak látta a férfiaknak a társadalomban elfoglalt állását és ezzel kapcsolatos keresetképességét figyelembe véve az özvegyasszonyoknak nagyobb részbeni haszonélvezetet biztosítani addig, amíg biztos támogatásra nem talál újabb házasságában.²⁰

3. A törvényjavaslat hatálybalépésének elmaradása és Grosschmid Béni publikációi

A Teleszky tervezetén alapuló öröklési jogi törvényjavaslat tehát az igazságügyminiszter által is támogatva készen állt a képviselőház általi elfogadásra és a kihirdetés utáni hatályba lépésre. A törvényjavaslat a fenti diadalmas menetelése ellenére mégis megbukott. Arra a kérdésre, hogy mégis hogyan lehetséges az, hogy a korabeli hazai jogászvilágban széleskörű elfogadottságot kiváltó és az igazságügyminiszter támogatását élvező, több szakmai bizottság által is helybenhagyott javaslat mégse váljon törvénnyé, a nehézségek nélkül megismerhető és közismert tények birtokában könnyen lehet választ találni. Grosschmid Béni nagybani közbenjárását lehet ugyanis leginkább felelőssé tenni a törvényjavaslat megbukásában, amelyet megkérdőjelezni a korabeli szakirodalomnak és annak a tanulmányának az elolvasása után, amelyet maga Grosschmid írt visszatekintve a polgári törvénykönyv kodifikációjának egyes szakaszaira, nemigen lehet.

Grosschmidnak Teleszkyt, a tervezetet, majd a javaslatot érintő támadása nagyjából 1877-ben kezdődött el és 1890-ig, a javaslat képviselőházi tárgyalásáról levételéig tartott. Grosschmid több frontról támadta Teleszkyt és művét egyaránt, támadásait mintegy két csoportra lehetne osztani. Elsősorban azt próbálta mások számára kidomborítani, hogy a mű a gyűlölt idegen befolyás termékére épít, emellett elveti az elődeink által teremtett eredeti magyar jogintézményeket, elveket. Tulajdonképpen azt Teleszky is elismerte, hogy az európai fejlett országok jogkódexeit vette alapul a magyar jogfejlődés felzárkóztatása érdekében, de Grosschmid szónokias, néhol már túl heves és offenzív publikációit olvasva úgy tűnik, hogy ezt Grosschmid magyarelles színben próbálta meg feltüntetni. Grosschmid támadásainak másik sarkkővét az elsővel szoros összefüggésben az képezte, hogy igyekezett minél inkább bebizonyítani, hogy olyan mértékű a családjog és az öröklési jog közötti összefüggés, amely lehetetlenné teszi egymástól külön történő

¹⁹ Az 1887. évi szeptember hó 26-ára hirdetett Országgyűlés nyomtatványai. XIV. kötet... 281.

²⁰ Az 1887. évi szeptember hó 26-ára hirdetett Országgyűlés nyomtatványai. XIV. kötet... 229.

kodifikálásukat, vagyis az öröklési jogi törvény előzetes elkészültét próbálta meg aláásni.

1877 és 1879 között Grosschmid a Magyar Igazságügy hasábjain jelentette meg az „Öröklött s szerzett vagyon” című publikációsorozatát, amelyben hosszasan kifejtve támadta Teleszkyt az ági öröklés elvetése miatt, amely szerinte „vérlázító igazságtalanság” és „a valódi családi érzetet lábbal tiporja”.²¹ Grosschmid Teleszky szemére vetette, hogy „ónál-ódonabb”²² külföldi törvények hivatkozásával szállt szembe az ágiság idegen eredete mellett azért, hogy a magyar közérzületet minél inkább afelé terelje, hogy mivel a jogintézmény nem is eredeti magyar, sokkal inkább germán elemeket tartalmaz, tehát a hozzá való ragaszkodás is felesleges. Grosschmid ezzel összefüggésben azt is felrótta Teleszkynek, hogy az ági öröklésre adott bonyolult példáival, mint „vérlázító igazságtalanságokkal”, „képtelenségekkel” úgy igyekszik beállítani a jogintézmény mivoltát, hogy az a családi vagyon összetartására nem alkalmas, amely példák műve egyik „főgazdagságát” teszik ki.²³ Teleszky egyébiránt azért nem tartotta a jövőben alkalmazhatónak az ági öröklés szabályait, mert véleménye szerint amellet, hogy az nem képes biztosítani a családi vagyon védelmét, a jogintézmény egyáltalán nem magyar eredetű,²⁴ hűbér szerű örökösödési rend, „az nálunk az ősiség intézményével karöltve fejlődött”²⁵, amely intézmény vonatkozásában pedig már az 1845. évi XV. törvénycikk kimondta, hogy annak „teljes és tökéletes eltörlése alapján új polgári törvénykönyvet dolgozzon ki és azt a legközelebbi országgyűlésre terjeszse elő”²⁶ a magyar felelős minisztérium. Grosschmid a kötelesrész törvénybe iktatását is támadta, véleménye szerint az a fajta kötelesség, amely a kötelesrésznek alapja és szelleme, nélkülözi azon szoros erkölcsi alapot, ami szükséges ahhoz, hogy „valamely kötelesség a lélekben mély gyökeret verhessen”,²⁷ ugyanis azzal, hogy a kötelesrész nagysága előre nem kiszámolható – mivel függ a vagyon növekedésétől és csökkenésétől – bizonytalanságot eredményez az örökösben és az örökhagyóban egyaránt, szemben az ősi örökséggel, amellyel biztosan lehet számolni. Az előbbi véleménynek a helyességét el lehet ismerni annyiban, hogy az ősi örökség tartalmát valóban előre lehetett ismerni, de ennek erkölcsösebb mivoltát a kötelesrészhez képest nem lehet levezetni, legalábbis a bizonyosság tudatából biztosan nem.

Grosschmid már ezen fenti cikksorozatában igyekezett azt is minél inkább alátámasztani és levezetni - Gaius Intitúcióinak idézésével -, hogy az öröklési jog és a család jog egymástól elválaszthatatlanok, mert azok közös alapja a „családi

²¹ Zsögöd Benő: Öröklött s szerzett vagyon. *Magyar Igazságügy*, 1877, 4, 346.

²² Zsögöd Benő: Öröklött s szerzett vagyon. *Magyar Igazságügy*, 1877, 4, 347.

²³ Zsögöd Benő: Öröklött s szerzett vagyon. *Magyar Igazságügy*, 1877, 6, 424-425. és 439-440.

²⁴ Hivatkozta többek között a VI. században keletkezett Lex Romana Visigothorum és a XII. században keletkezett Sváb tükör szakaszait, amelyek már szabályozták az atyai illetve anyai ágra való örökhagyói vagyonvisszaháramlást, de utalt az osztrák jogtudomány atyjának nevezett Bernhard Walther professzor 1718-ban megjelent osztrák jogot összefoglaló munkájára is, amely számos említést tett a szülőkre visszaszálló vagyonról. Lásd: Teleszky István: *Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához*. Franklin, Budapest, 1876, 80-82., 85-88. és 98-101.

²⁵ Teleszky István: *Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához...* 77.

²⁶ Teleszky István: Az öröklési jog indokolásának bevezető része... 355.

²⁷ Zsögöd Benő: Öröklött s szerzett vagyon. *Magyar Igazságügy*, 1879, 6, 532.

ézés”²⁸ és a magánjog ezen két területén nemzeti jogunk régi alapjain érdemes maradni, míg pl. a kötelmi jog vagy a dologi jogban inkább az európai tendencia felé érdemes símulni. Grosschmid kiemelte, hogy éppen a jogásznak nem szabad megfélekednie arról, hogy az öröklési jog megalkotásánál kíméletesebben bánjon a múlttal, ahonnan a közérzet a maga érzelmeit bírja.

Grosschmid szintén 1879-ben publikálta az ági öröklés mellett szóló „Kiskorúak utáni törvényes öröklésről” című munkáját. A publikációban kijelentette, hogy nézete szerint alaptételnek vehető, hogy az öröklési jog legáltalánosabb és legfőbb feladata az örökhatározó vagyonát a „szülőről gyermekekre adni le”²⁹ és példákon keresztül állította szembe az Optk. és a szász polgári törvénykönyv rendelkezéseit az ági öröklés intézményével, végeredményként megállapítva, hogy a magyar ági öröklés eljárása „hasonlíthatatlanul biztosabb, megnyugtatóbb, és komolyabb” ezektől³⁰ az „igazságtalan”, „véletlenkedő”³¹ külföldi törvényektől. Grosschmid ebben a munkájában nem közvetlenül - noha közvetetten is jól érezhetően - támadta Teleszkyt. A publikáció arról szól, hogy az ági öröklés igazságosabb voltáról és hasznosságáról győzze meg az olvasót, szembeállítva a Teleszky által bevallottan és köztudottan használt Optk. és szász polgári törvénykönyv rendelkezéseivel, nem felejtve el hozzátenni azt, hogy a régi magyar örökösödési jog alapjaihoz és az ági örökléshez ragaszkodást felkapott lett hátramaradottnak tekinteni és itt-ott még érvelni is ezzel.³²

Míg Grosschmid az 1880-ban megjelent „A köteles rész” című, a Magyar Tudományos Akadémia által jutalmazott pályaműve egészét a jogintézmény jogi természetének, mibenlétének, római jogi alapjainak hosszas ismertetésére és fejtegetésére szánta,³³ addig az 1882. és 1883. évben publikált „Az örökösödési törvénytervezetről” című munkája egészét már Teleszky személye és a tervezete elleni intenzív és közvetlen támadásnak.

Grosschmid szerint Teleszky kiunszolta a magánjogi törvénykönyv öröklési jogának előzetes, magánjogunk többi részét megelőző kodifikációját,³⁴ tervezete pedig „fordító törvénycsinálási módszerrel” készült „iparszerű joggyártás” terméke.³⁵ Grosschmid nagyító alá véve Teleszky tervezetét elsődlegesen kifejtette, hogy az a szász polgári törvénykönyv és Mommsen örökjogi művének stilizált, összeolvasztott „elegyes fordítmánya”³⁶, amely művek az öröklési jog rendezésének tetemes mennyiségű jogszabályhelyet szenteltek ellentétben Teleszkyvel, aki ezt meg sem közelíti tervezetével. Grosschmid szerint Teleszky úgy gondolta meghódítani a külföldöt, hogy annak termékeit alkalmazzuk hazánkban, azt, amit külhonban mások

²⁸ Zsögöd Benő: Öröklött s szerzett vagyon. *Magyar Igazságügy*, 1879, 5, 444.

²⁹ Zsögöd Benő: Kiskorúak utáni törvényes öröklésről. *Magyar Igazságügy*, 1879, 4, 213.

³⁰ Zsögöd Benő: Kiskorúak utáni törvényes öröklésről... 224.

³¹ Zsögöd Benő: Kiskorúak utáni törvényes öröklésről... 236.

³² Zsögöd Benő: Kiskorúak utáni törvényes öröklésről... 235.

³³ Zsögöd Benő: A köteles rész. *Magyar Igazságügy*, 1880, 13. kötet, 1., 3-6. számok és 14. kötet 1-2. számok.

³⁴ Lásd: Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1883, 6, 509-510. valamint Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1882, 5, 373.

³⁵ Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1882, 5, 370.

³⁶ Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1882, 5, 369.

már kidolgoztak, csakhogy ez a módszer nem a fejlődésünket szolgálná, hanem ártana annak, mert a „fordításnál a grammatika és penna megy elől, s a gondolkodás marad hátul”,³⁷ amely a nemzet jogi műveltségére süllyesztőleg és hátráltatólag hat. Grosschmid példaként hozta fel a magyar büntető törvénykönyvet – ti. az akkor hatályban lévő Csemegi-kódexet -, amelyről „felmagasodik az ember, tudva, hogy e jog a mienk, hogy ennek kútfeje itt és itt és csakis itt van”³⁸ és amelynek értelmezésekor nem kell elutazni Drezdába, Kielbe és nem kell német döntvényeket sem kutatni, lévén az hazai. Grosschmid szerint Teleszky a magyar öröklési jogot nem létezőnek tekintti, mert számára nem a „mi jogunk”³⁹ múltja és jelene a tény, hanem amit a németeknél leírva talál. Grosschmid szerint Teleszkynek eszébe sem jutott a magyar jog alapjaiból kiindulni, amelynek egyike az ősi és a szerzett vagyon megkülönböztetése lenne és tervezetében nem egyértelmű, hogy melyik vagyonminőségre építené fel az új alapot. Az előbbi szubjektív vélemények után erre az álláspontra objektíven azt lehet hozzáfűzni, hogy a tervezet szövegezése egyértelmű, az nem épít a hagyatékba tartozó vagyon eredetének különböztetésére és ebbe a szabályozási módba beleilleszkedik az ági öröklés elvetése is.

Grosschmid a fentiek mellett a tervezet fogalmait és szóhasználatát is részletes elemzés alá vette. Megállapította többek között, hogy a tervezet már az öröklési jog tárgyáról sem jól gondolkodik – 1. § -⁴⁰, mert a vagyon, és nem a Teleszky által javasolt „vagyonjogi viszonyokat tárgyazó jogok és kötelezettségek” teszik annak tárgyát,⁴¹ az utóbbi szerint ugyanis az elhunyt személyhez tapadó jogai és kötelezettségei is átszállnának halálával örökösére, így például a haszonélvezeti jog vagy az örökhagyó nyugdíja. Teleszky tervezetének 1.§-a azonban hozzáteszi mindehhez, hogy a jogok és kötelezettségek csak akkor szállnak át az örökösre, ha a törvényben más nincs írva kivételként és a 370.§ akként rendelkezik, hogy „(...) ha az örökös az örökséget elfogadja: az örökhagyónak átszármazható jogai és kötelezettségei az örökösre az örökség megnyíltának időpontjában átszállottaknak tekintetnek.” Teleszky a tervezethez írt indoklásában is kifejtette, hogy az öröklés tárgyát csak a vagyonjogi viszonyokat érintő jogok és kötelezettségek képezik, ezek közül is ki vannak véve azok, amelyek a törvény különös kifejezett rendelkezése szerint a jogosított vagy kötelezett halála által megszűnnek valamint azok a személyes jellegű jogok és kötelezettségek, amelyek a jogosított vagy kötelezett halála miatt természetükből kifolyólag megszűnnek.⁴² Grosschmid ezen vádjával sem lehet egyetérteni, mert ha egy jogosultság megszűnését jogszabály mondja ki – pl. a nyugdíjra való jogosultság esetében a jogosult halála -, akkor annak át nem szállásáról nehezen lehetne vitatkozni, vagy például egy örökhagyói kölcsönkövetelés vagy egyéb vagyoni jellegű követelés átszállásának jogosságáról

³⁷ Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1882, 5, 373.

³⁸ Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1882, 5, 373.

³⁹ Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1882, 5, 376.

⁴⁰ „1.§ A vagyonjogi viszonyokat tárgyazó jogok és kötelezettségek a jogosított és kötelezett halála által, amennyiben a törvényben világos kivétel megállapítva nincs, meg nem szűnnek; hanem az elhalt személyről (örökhagyóról:) annak örökösire vagy hagyományosaira szállanak át. (...)” Lásd: Öröklési jog. [A törvénytervezet szövege. 1. r.]... 278.

⁴¹ Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1883, 3, 203.

⁴² Teleszky István: Indokolás az általános... 301.

sem. Emellett a tervezet első javaslati szövege már akként szólt, hogy „a meghalt személynek (az örökhagyónak) vagyoni viszonyait tárgyazó jogai és kötelezettségei, a mennyiben nem voltak személyéhez kötve, az ő hagyatékát képezik.”⁴³

Grosschmid a tervezet 1.§-ában az örökhagyóra használt „elhalt személy” kifejezés helyességét is vitatta, szerinte a francia, az olasz és a római jogból is levezethetően az elhunyt kifejezést kellett volna alkalmazni, ráadásul az „mintegy a közvetlenségét, nem régi voltát látszik jelezni az elhalálozásnak”.⁴⁴

A tervezet 1. §-a kapcsán Grosschmid vitatta még Teleszky szóhasználatát az örökség megszerzéséről is: példák állításával igyekezett bemutatni, hogy a „száll” és az „átszáll” igék között lényeges jelentésbeli különbség van, mert az „átszáll” ige szerint a vagyont az ember biztosan megszerzi, míg a „száll” szerint csak megszerezheti. A tervezet 1.§-át a fentiek figyelembevételével Grosschmid úgy javasolta módosítani, hogy „Elhunyt embernek a vagyona átszáll másokra”.⁴⁵ A javasolt módosítás szóhasználatával lehet vitatkozni, amennyiben kevésbé szabatosnak tartjuk a „másokra” kitétel.

Grosschmid bírálta a „leszármazó” tervezet által használt fogalmát is. Véleménye szerint míg a tervezet egyértelműen leszármazónak tekinti a törvényes gyermeket, az utólagos házasság által törvényesített gyermeket, és a nők házasságon kívüli gyermekeit (13.§), addig a rendelkezések között nincs határozott válasz arra, hogy vajon a királyi leirat által törvényesített gyermeket (15.§), a vélt házasságból származó gyermeket (17.§) illetve a törvénytelen gyermeket (44.§) leszármazónak tekinthetjük-e vagy sem, helyesebben mindkét feleletnek megvan a „támasztéka”.⁴⁶ Kétségtelenül a tervezet nem mondja ki, hogy a fenti alanyok az örökhagyó leszármazóinak tekinthetők-e vagy sem, de a tervezet ugyanakkor öröklésre hivatottak sem a leszármazókat hívja fel. A fenti alanyi köröket egyenként felsorolva mondja ugyanis ki, hogy ki és milyen mértékben, módon jogosult az örökhagyó atya vagy anyja után örökölni, tehát a leszármazó gyűjtődefiníciója nem releváns.

Az örökösödési törvénytervezetről című munkájában mindent összevetve kijelentette Grosschmid, hogy Teleszky tervezetéből alig tudna egyetlenegy szakaszt kijelölni, amelyet törvénytörvényül tudna ajánlani, mert az önismétlő, bizonytalan, fogalmi pongyolák⁴⁷, az alapgondolatokkal nincs tisztában. A tervezet Grosschmid véleménye szerint „összevissza gereblyél mindent; tudni tud is minden képzelhetőt pro et contra; de semmit szilárdan és egyszerűen fel nem karol;”⁴⁸, az anyajognak tekinthető római és a hazai jogból szilárd és szabatos pontokat átvenni nem hajlandó, és ha ezen tervezetet fogadjuk el öröklési jogi törvénynek, az nem európai színvonal lenne, sokkal inkább oláh (romániai).⁴⁹ Grosschmid szerint továbbá a tervezet nem méltó a magyar nemzethez, nemzeti jogunk múltjához, és nem méltó egy magyar jogászhoz sem, mert nekünk önálló örökjogi fejlődésünk, „százados, sőt

⁴³ Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett Országgyűlés nyomtatványai... 20.

⁴⁴ Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1883, 3, 202.

⁴⁵ Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1883, 4, 298.

⁴⁶ Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1882, 5, 387.

⁴⁷ Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1882, 5, 380. és 392.

⁴⁸ Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1883, 5, 439

⁴⁹ Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1883, 5, 440.

gyökérszálaikban ezredéves institutióink vannak”,⁵⁰ melyeket a tervezet készítője nem vett figyelembe, sokkal jobbnak tartva a külföldi örökjogot.

Grosschmid következő, Teleszky tervezetével kapcsolatos publikációsorozata az 1885-ben és 1886-ban megjelentetett „Törvénytervezet a törvényes örökösödésről” című munka volt, amelyben folytatta a tervezet rendelkezéseivel kapcsolatban korábban tett jobbító javaslati ismertetését.

Fenti művében Grosschmid felróta Teleszkynek, hogy pontatlanul fejezte ki az örökbefogadott gyermekek öröklési jogi státuszát (16.§) azzal a megfogalmazással, hogy olyan mértékben illeti meg őket örökösödési jog, „mintha” az örökbefogadónak törvényes házasságából született leszármazói lennének, ezzel ugyanis fikciót állított a törvénybe. Ehelyett az „egyenlő tekintetbe jön a törvényes gyermekkel”⁵¹ fordulat következetesebb lett volna. Összevetve a két megfogalmazást, valójában Grosschmid javaslata nem jobb Teleszkyénél, mindkettő esetében ugyanazt a mondandót lehet érteni.

Grosschmid sérelmezte, hogy a túlélő özvegyasszonynak járó özvegyi jogot Teleszky elejtette a tervezetből – helyette vezette volna be a nemi különböztetés nélküli házastársi öröklést a szabályozásba -, mert véleménye szerint az özvegyi jognak etikai alapja van, mégpedig az, hogy a férj életbeli tartási kötelezettségének annak halála után folytatója legyen és ez az egyik legerősebb posztulátuma nemzetünk örökösödési rendszere szellemének. Grosschmid az özvegyi jog intézményének védelme körében nem felejtette el felidézni Teleszkynek az özvegyi jog elleni azon indokát sem, hogy az akárcsak az ági öröklés, szintén nem magyar eredetű, arra az indokra pedig, amely szerint Teleszky úgy látta, hogy hiányzik az özvegyi jog intézményéből a férj felé irányuló kölcsönösség Grosschmid úgy válaszolt, hogy a kölcsönösség hangoztatása az anyatermészet ellen emel vádat illetve ha Teleszky törvénybe foglaltan megengedné,⁵² hogy a házastársak végintézkedésben egymásnak özvegyiségük idejére haszonélvezetet rendeljenek, akkor miért lenne kevésbé erkölcsös törvényben is szabályozni ezt? ⁵³ Valójában a kölcsönösség nyilvánult meg Teleszky tervezetének 168.§-ában is, nem pedig a nők részére a törvény által egyoldalúan biztosított haszonélvezet, ezért Grosschmid utóbbi érveléssel nem lehet egyetérteni.

Érdeemes még megemlíteni Grosschmidnak az örökségről lemondás jogintézményéhez fűzött megjegyzéseit is. Véleménye szerint Teleszky tervezete⁵⁴

⁵⁰ Zsögöd Benő: Az örökösödési törvénytervezetről. *Magyar Igazságügy*, 1882, 5, 395.

⁵¹ Zsögöd Benő: Törvénytervezet a törvényes örökösödésről. *Magyar Igazságügy*, 1886, 26. kötet, 1. szám, 48.

⁵² 168. § Azon feltétel ellenben, mely szerint valamely haszonélvezet vagy évi járadék valamely özvegy férfinak vagy özvegy nőnek özvegyisége tartamára, vagy valamely hajadon nőnek férjhez meneteléig rendeltetik, érvényes. Lásd: Teleszky István: *Az Általános Magánjogi Törvénykönyv tervezete. Öröklési jog*. Budapesten, nyomtatott a Magyar Királyi Egyetem Könyvnyomdában, 1882, 47.

⁵³ Zsögöd Benő: Törvénytervezet a törvényes örökösödésről. *Magyar Igazságügy*, 1885, 24. kötet, 5, 326.

⁵⁴ „56. §. Az örökségről az örökösödés életében való lemondás csak akkor bír hatálylyal, ha ez irán szerződés jön létre egyfelől az örökösödés, másfelől oly egyén közt, a ki vagy közvetlenül vagy netaláni közelebbi rokonok örökösödési igényének elenyészése esetére törvényes örökösödésre lenne hivatva.

57. §. Az örökségről való lemondás tárgyában kötött szerződés érvényességéhez megkívánatlik:

- a) hogy a lemondó teljes cselekvési képességgel bírjon;
- b) hogy a szerződés közokiratba foglaltassák.

nem dönti el világosan, hogy az örökségről egyoldalúan le lehet-e mondani vagy csak az örökhagyóval kötött szerződésben van-e erre mód. Grosschmid szerint továbbá zavaros a tervezetnek a lemondási szerződés érvényességéről és hatályosságáról való rendelkezése is, ugyanis ha két gyermek kötne ilyen szerződést, akkor ez a tervezet szerint érvényes, ám nem hatályos, míg ha a fiú az apjával közokirat vagy cselekvőképesség nélkül szerződne, akkor az hatályos lenne, de nem érvényes.⁵⁵ Ez az álláspont azért nem támogatandó, mert a tervezet itt is egyértelmű: egyrészt kétséget kizáróan szerződésről ír, másrészt pedig az 56. §-ban meghatározott alanyokra és magára a szerződésre szabja az érvényesség feltételeit az 57.§-ban, félre nem érthető módon.

Grosschmid jobbító javaslatainak közzétételét továbbfolytatva 1888-ban megjelentette „A kötelesrésze jogosultság függési viszonya a törvényes örökösödésre hivatottsághoz. - Értelmezések a Magyar Örökjogi Törvényjavaslatához, figyelemmel a Német Tervezetre. –„ című cikksorozatát, amelyben többek között annak a véleményének is hangot adott, hogy amennyiben az örökhagyó végrendelete csak kitagadást tartalmazna örökösnevezés vagy hagyományrendelés nélkül, úgy a benyújtott öröklési jogi javaslat adott szakaszainak helyes értelmezése mellett a jognyilatkozat nem tekinthető végrendeletnek. Grosschmid előbbi állítását a javaslat 126.§-ára alapította, amely szerint „az örökhagyó végrendeletében vagyonáról örökösnevezés és hagyományok rendelése által intézkedhetik”, álláspontja szerint „ezzel meg van mondva, hogy az olyan ügylet, a mely pusztán kitagadásból áll, úgy, hogy a kizárás bele sem magyarázható”,⁵⁶ az nem végrendelet. Tulajdonképpen a javaslat az örökhagyó rendelkezésén alapuló öröklés első fejezetét azzal az általános megállapítással kezdi, hogy a kötelesrész tiszteletben tartásával „mindenki jogosítva van vagyonáról végrendelet által intézkedni” (109.§). A 126.§-ban írt örökösnevezés és hagyományrendelés a szakasz helyes értelmezése szerint lehetőség –„intézkedhetik”-, nem kötelezvény és a 109.§ alapján a vagyonról történő intézkedés körébe a csupán kitagadást tartalmazó jognyilatkozatot is bele elehet érteni.

4. Teleszky öröklési jogi törvényjavaslatának meghiúsulása Grosschmid visszaemlékezésein át

Úgy tűnt, hogy Grosschmid publikációkban megjelentetett öröklési jogi javaslat elleni támadásai annak törvényerőre emelkedésére mégsincsnek hatással, ám amikor Fabinyi Teofil igazságügyminisztert 1889-ben a király felmentette és helyébe Szilágyi

A meghatalmazott által kötött lemondási szerződés nem érvényes.

Atyai hatalom, gyámság vagy gondnokság alatt állókat illető örökösödési jogról való lemondást tárgyzó szerződés gyámhatósági jóváhagyás mellett sem köthető.” Lásd: Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett Országgyűlés nyomtatványai... 28.

⁵⁵ Zsögöd Benő: Törvénytervezet a törvényes örökösödésről. *Magyar Igazságügy*, 1886, 26. kötet, 2, 116-117.

⁵⁶ Zsögöd Benő: A kötelesrésze jogosultság függési viszonya a törvényes örökösödésre hivatottsághoz. - Értelmezések a Magyar Örökjogi Törvényjavaslatához, figyelemmel a Német Tervezetre. – *Magyar Igazságügy*, 1888, 30. kötet, 4, 257.

Dezsőt ültette, ez a helyzet más fordulatot vett. Az Grosschmid publikációiból a kortársak előtt is ismert lehetett, hogy a benyújtott örökjogi javaslatot erőteljesen ostromolta, amely azt követően meg is bukott, ezért amikor kiadásban megjelentette az általa megalkotott házasságjogi törvényt (1894. évi XXXI. tcz.), a magánjogi törvénykönyv kodifikációs kísérleteinek egyes szakaszai bemutatásán keresztül leírta a saját álláspontját az örökjogi javaslat hatályba nem lépésének feltételezett okairól.

Grosschmid feljegyzései szerint 1889 szeptemberében az új igazságügyminiszter Pesten tartott beszédéből ő azt vette ki, hogy az a családi jog és az öröklési jog kölcsönös összefüggése iránt igen behatóan érdeklődik valamint ugyanekkor történt első találkozásukkor azt a kijelentést tette számára, hogy a magánjogi kodifikáció folyamatában a miniszter neki is szerepet szán, ezért felkérte arra, hogy a két jogterület konnexitását továbbra is tanulmányozza.⁵⁷ Grosschmid leírta, hogy emellett a miniszter őt arra is felkérte, hogy az örökjogi javaslaton végezzen némely átdolgozást, ugyanis különösen a kötelesrész szabályozása tekintetében újabb kérdések merültek fel.⁵⁸

Grosschmid vizsgálva ezen időszakra azt állapította meg, hogy az új igazságügyminiszter az 1889. évet – első hivatali évét - a magánjogi kodifikáció újragondolására használta fel, arra, hogy vajon tovább haladjon-e az eddigi folyamat, vagy új irányt adjon neki. Grosschmid idézte Teleszkynek és Szilágyi igazságügyminiszternek a hozzá írt, mindkét esetben 1889. május 14. napján kelt leveleit, amelyekből véleménye szerint látszik, hogy ekkor még az öröklési jogi javaslat tárgyalási napirendről levétele fel sem vetődött, valamint hogy a családi joggal való elszámolás nehézségei Teleszky által is belátva már ekkor kezdtek megmutatkozni. A miniszter közölt leveléből valóban a fenti tényre lehet következtetni, Teleszky azonban csak afelől nyilatkozott illetve arra kérte Grosschmidot, hogy arra tekintettel, hogy az öröklési jogi törvényt életbeléptető törvényjavaslaton ő dolgozik, azzal együtt a házassági vagyonyjogot valamint az örökbefogadás és királyi leirat általi törvényesítés szabályozását is kidolgozhatná, így egyben lehetne ezeket törvényjavaslatként a törvényhozás elé beterjeszteni.⁵⁹

Grosschmid idézte Szilágyi miniszter 1889. évi november 2. napján kelt levelét, amelyben az igazságügyminiszter arra kérte őt, hogy az általa az öröklési jogi javaslatra nézve kért módosításait lehetőség szerint mielőbb juttassa el számára. Grosschmid bemásolta a levélre írt saját válaszát is, amelyben tudatta az igazságügyminiszterrel, hogy nem tudna megnyugtató és kimerítő észrevételeket tenni, ugyanis annak lehetősége az örökjogi „javaslaton kívül eső előfeltételeknek híján van”,⁶⁰ ezért észrevételezésének elhalasztását kérte tőle. Az előfeltételek hiánya közé sorolta Grosschmid a családjog - különösen a házasság személyi és vagyoni joghatásai - valamint a hagyatéki eljárás kodifikációjának hiányát, amelyek léte nélkül véleménye szerint valódi egyeztetés nem lehetséges, ugyanis a magánjogi organizmusban a családjog képezi az alapot, az öröklési jog a tetőt és fordított rendezésük aggályokba ütközik.

⁵⁷ Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 20.

⁵⁸ Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 32.

⁵⁹ Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 27.

⁶⁰ Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 36.

Az igazságügyminiszter 1889. évi december hó 29. napján kelt, Grosschmid által bemásolt leveléből olvasható, hogy Pestre kérette Grosschmidot 1890 januárjának első napjaira, hogy törvényalkotási teendőket beszéljen meg vele. A január 4. napján történt személyes találkozáskor a miniszter felkérte a jogtudóst, hogy írásban állítsa össze számára az öröklési jog és a családi jog szoros összefüggéseiről tartott elképzeléseit, azokat az általa vélt nehézségeket, amelyeket a családjog kodifikálásának hiánya okoz. Ennek a kérésnek Grosschmid eleget téve elképzeléseit 1890. január 4. napjának estéjén a miniszter Erzsébet téri lakásán elő is adta, írásbeli vázlatát szóbelileg is kiegészítve.

Az összeállított vázlatban Grosschmid bemutatta, hogy véleménye szerint a törvénytelen gyermekek öröklési jogi kérdéseit nem lehet rendezni az egymás felé fennálló tartási kötelezettség vagy a gyámságra vonatkozó rendelkezések szabályozása nélkül, de aggodalmát fejezte ki amiatt is, mert szerinte az örökjogi javaslat a királyi leirat által törvényesített gyermekeket rokonnak tekinti az atya és annak leszármazói, sőt oldalrokonai vonatkozásában is, holott azok még a fennálló - az osztrák jog - szerint sem tekintendők annak. Ugyanilyen elgondolás szerint az örökbefogadási jogviszonyból folyó öröklési jogi kérdések sem mérlegelhetők helyesen az örökbefogadás jogintézményének családjogban történő rendezése nélkül. Grosschmid szerint erős érv a családjogi kodifikáció bevárása mellett továbbá az is, hogy a házastársi öröklés kérdéseit szintén nehéz megállapítani addig, amíg annyiféle egymással összeütköző házassági jogunk van,⁶¹ amelyből egyenesen következhet az, hogy az egyik szerint érvényes és fennálló egy házasság, míg a másik szerint nem (pl. az izraeliták vagy a protestánsok külön házasságjogi szabályozása miatt), de a válás eltérő szabályozását is említeni kell. Grosschmid szerint kérdésként merülne fel például az is, hogy egy vegyes házasságban történt halálozás után melyik fél öröklési joga legyen az irányadó.

Grosschmid szerint mindent összevetve ha a törvényhozás az öröklési jogi kérdéseket eldönti a javaslat elfogadásával, egyszersmind a családjogi kérdésekben is nyíltan állást foglal. A miniszter a felolvasást követően arra kérte Grosschmidot, hogy elképzeléseit öntse monológ vagy értekezés formájába – „mintha én volnék az, kinek e kérdésben állást foglalni s illetőleg nyilatkozni, s mindezeket indokolni kelletik”⁶² – hozzátéve, hogy Grosschmid előadása őt az ági öröklés birtokösszetartó hatásáról nem győzte meg.

Ezen második, kibővített vázlatot Grosschmid összeállította és az igazságügyminiszter számára annak lakásán 1890. január 6. napján délután 5 órától este háromnegyed 9-ig felolvasta. Előrebocsátotta benne, hogy nem idegenkedik a magánjogi részkodefikáció eszméjétől, ellenben vannak olyan részek, amelyek annyira összefüggenek, hogy különválasztott megalkotásuk a jogreform megghiúsulását vonhatja maga után,⁶³ ilyen az öröklési jog és a családjog konnexitása. Kiemelte, hogy a rokonsági, házassági kapcsolatra vonatkozó intézmények értelmezéséből áll igen nagy részben az öröklési jog, a családjog intézményei az öröklési jognak a kútfőjét képezik, meglátása szerint az öröklési jog

⁶¹ Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 45-46.

⁶² Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 47.

⁶³ Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 50.

a házastársi öröklés tekintetében semmi egyéb, mint a családjogban szabályozott házassági, vagyoni jogi intézmények további láncolata, mindent összevetve tehát a házastárs helyzete a családjogban és az örökjogban össze kell, hogy passzoljon. Grosschmid szerint az öröklési jog részkodeifikálásával a jogbizonytalanság egyik forrását ugyan betömnénk, de fakasztanánk vele egy másikat, mert a később megalkotandó házassági vagyoni jogi törvény ismét esetleg fenekestől felforgatná a szabályozást.

Grosschmid jegyzetei alapján az igazságügyminiszter összességében véve helyeselte vázlatát, de nem találta eléggé pregnánsnak, emiatt aztán felkérte, hogy próbálja meg alaposabban kidolgozni azt – „tudniillik, mintha én volnék ő, s illetőleg ő volna én”⁶⁴ – és számára megküldeni az értekezést. Grosschmid eztán kolozsvári lakhelyén 1890. január 22. napján sürgönyt kapott a minisztertől, hogy a megbeszéltek munkáját küldje meg számára, amit ő másnap „Családjogi kapcsolati munkálat” elnevezéssel⁶⁵ postára is adott. A munkának az a sommája, hogy az öröklési jog kodeifikálásába bocsátkozni a családjog előtt mintegy „filius ante patrem”⁶⁶ (fiú az apa előtt) lenne.

Összességében Grosschmid ezen munkájában feltüntette azokat a már az első vázlatban is részletesen vizsgált fenti családjogi intézményeket, amelyek véleménye szerint a legszorosabb összefüggést mutatják az öröklési jog területével, és kijelentette, hogy szándékában áll a családjog és az öröklési jog egészét magában foglaló tervezetet kidolgoztatni és az egybefoglalva benyújtani családi és öröklési jogról szóló törvényjavaslatként a törvényhozás elé.⁶⁷ Mindemellett azt is kijelentette, hogy ő az öröklési jogi javaslat napirendről levételét eszközli amiatt is, hogy annak megléte őt a családjog elkészítésével ne siettesse.⁶⁸

Grosschmid ezt követően feljegyzéseiben hangsúlyozta, hogy senki ne feltételezze róla, hogy ő a miniszter döntésében tényező lett volna, ahogyan írja: „én e dolgok sodrába belekerültem”.⁶⁹ Állítása bizonyítására említett feljegyzésében egy általa korábban – 1886 májusában – írt kiadatlan kéziratot, amelynek „Az örökjogi értekezlet s a magyar intézmények” elnevezést adta, amelyben ő már az öröklési jognak a családjoggal való összefüggéséből származó nehézségeit pengette megemlítve emellett, hogy az öröklési jogi javaslat ezt követően lett beterjesztve a képviselőház elé.

A tények ezt követően azok, hogy az igazságügyminiszter 1890. február 5. napján megtartott költségvetési beszédében az öröklési jogi törvényjavaslat levételét jelentette be - a Grosschmid által a fentebb leírt indokok és azokkal néhol teljesen megegyező szófordulatokat használva -⁷⁰ és előadta, hogy a magánjog területén ugyan egyelőre csak részkodeifikáció lehetősége áll fenn, de az öröklési jogot a

⁶⁴ Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 57.

⁶⁵ Teljes szövegét lásd: Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 66-112.

⁶⁶ Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 61.

⁶⁷ Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 109.

⁶⁸ Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 110.

⁶⁹ Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 57.

⁷⁰ P. Szathmáry Károly (Szerk.): *Az 1887. évi szeptember hó 26-ára hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója*. Tizenhatodik kötet. Pesti Könyvnyomda, 1890, 117-120.

családjogtól elkülönítve a két jogterület közti szoros konnexitásra figyelemmel kodifikálni nem lehet.

Grosschmid nyilatkozata szerint az öröklési jogi törvényjavaslat képviselőházi naprendről történő levételéről ő csak a hírlapokból értesült és a miniszter ezen nagyjelentőségű elhatározását bizonyára más szakférfiakkal valamint államtitkárával – Teleszkyvel – folytatott beható tanácskozására alapította. Grosschmid véleménye szerint a miniszter döntése nem keltett jó összbenyomást és a nimbuszának növelésére sem volt alkalmas, míg a jogászvilág csalódással vette tudomásul egy olyan ember döntését „ki sem bíró, sem ügyvéd, sem a magánjog dogmatikai művelője nem volt”.⁷¹

⁷¹ Grosschmid Béni: *A házasságjogi törvény...* 128.